

ANTOLOGIJA JUGOSLOVANSKE PROZE
 V FRANCOŠČINI

Skrb za uveljavljanje sodobne slovenske, hrvaške, srbske in makedonske literature v tujih deželah mora biti nedvomno na vidnem mestu v naši kulturni politiki in dejavnosti. Razumljivo je tudi, da ta dejavnost nikakor ne sme biti pod vplivom raznih subjektivnih teženj in nazorov, tem manj pa seveda sme biti rezultat slabega in površnega poznavanja literarnega dogajanja in življenja posameznih nacionalnih kultur v naši federativni državi.

Izkušnja preteklih let nam je večkrat zelo nazorno pokazala, da so za uveljavljanje sodobnih jugoslovanskih literatur izven naših meja pač najboljše osebne zveze pisateljev oziroma njihovih društev s tujimi založbami. V ta namen je koristno pripravljati vnaprej prevode naših literarnih del v nekatere najbolj razširjene tuje jezike in te prevode pošiljati tujim zainteresiranim založbam. Tak, v jedru informativen izbor iz del posameznih nacionalnih literatur mora vsekakor biti rezultat skrbno pretehtanega in tudi poštenega kritičnega pogleda na našo sodobno literarno dejavnost, upoštevati mora tedaj predvsem umetniško kvaliteto, hkrati pa tudi ne sme zanemariti vprašanja, kaj utegne v prvi vrsti zanimati tujega bralca in tuj kulturni krog. Zato moramo vsakršno površnost, omalovaževanje in pa slabo poznavanje naših sodobnih pisateljev in pesnikov vnaprej izključiti pri tovrstnem delu. Nepopoln ali celo slabo pripravljen izbor lahko namreč prej škoduje kot koristi ugledu naše literature na tujem knjižnem trgu. Nihče ne ugovarja temu, da je tak izbor v rokah posameznikov, vendar mislimo, da je prav in smotrno, če se le-ti posvetujejo in iščejo za svoje delo pomoči pri članih posameznih nacionalnih pisateljskih društev. Tak postopek je važen zlasti tedaj, kadar se ponudi redka priložnost, izdati reprezentativno antologijo sodobne jugoslovanske literature v nekem tujem jeziku.

Poudariti moramo, da ti naši pomisleki nikakor niso izraz nekakšne nezaupljivosti, marveč se v tej zahtevi izraža temeljno literarnohistorično spoznanje, da je sodobna jugoslovanska literatura v svoji osnovi sestavljena iz nekaj samostojnih nacionalnih literatur, ki imajo svojo nekaj stoletno literarno stilno, idejno in jezikovno tradicijo, o kateri pa more meritorno soditi le tisti, ki jo pozna. Sestavljati antologijo jugoslovanske literature mimo tega in proti temu spoznanju kaj lahko vodi v površnost in samovoljo. Negativna plat takega uredniškega postopka je tem večja, čim manj pozna sestavljalec posamezne nacionalne jezike, literature in njihove pisatelje.

In tako se je tudi zgodilo z Antologijo sodobne jugoslovanske proze, ki je nedavno izšla v Parizu pri založbi Pierra Seghersa. Urednik te antologije je beograjski književnik Zoran Mišić. Da pa bi bila zadrega tem večja, moramo omeniti, da je antologija izšla s priporočilom PEN-kluba in UNESCO, torej s priporočili dveh mednarodnih organizacij, katerih podpis pač ni povsem praznega zvena. Skrb za pripravo antologije v Jugoslaviji je imela založba Jugoslovanska knjiga. Ze ob tem se moramo vprašati, zakaj niso tega dela pod okriljem Zveze jugoslovanskih književnikov prevzela posamezna

nacionalna društva oziroma manjši uredniški odbor, sestavljen iz članov teh društev?

Zoran Mišič je uvrstil v antologijo dvajset sodobnih jugoslovanskih avtorjev. Med njimi so štirje Slovenci — Prežihov Voranc, Juš Kozak, Andrej Hieng in Beno Zupančič. Razmerje med posameznimi nacionalnimi literaturami ni povsem zadovoljivo, poleg tega pa pogrešamo v izboru na primer Cirila Kosmača, Miška Kranjca in morda tudi nekatera mlajša pisateljska imena. Urednik je avtorje uredil kratko in malo po abecednem redu in s tem seveda zabrisal njihovo pripadnost posameznim nacionalnim literaturam v naši državi. V opombah je sicer mimogrede omenjena jezikovna provenienca posameznih piscev, vendar se moramo kljub temu vprašati: ali je taka razvrstitev razumna in koristna? Ali je n. pr. smotrno skrivati in zamolčevati, da je sodobna jugoslovanska kultura harmonična in enakopravna celota slovenske, hrvaške, srbske in makedonske kulture? Ali ne bi bilo prav, če bi francoski bralci zvedeli, da smo na primer Slovenci narod z lastno zgodovino in lastno literauro, tako kakor so to tudi ostali narodi naše socialistične države?

Še bolj nenavaden pa je Mišičev uredniški odnos do besedila posameznih avtorjev. Le novela Prežihovega Voranca *Kurjak* je namreč objavljena v celoti, medtem ko so prispevki ostalih treh slovenskih avtorjev objavljeni v skrajšani obliki, in to brez navedbe. Iz Kozakove *Maske Georgesove* je izpadla prva polovica pod naslovom *Tostranska*, kar pomeni skrajšanje od strani 111. do 122. v drugi izdaji *Mask* (leta 1949). Zupančičeva novela *Veselica* je v tem izboru v bistvu le odlomek, ki sega od strani 175 do 190, medtem ko sta uvodni del od str. 141 do 175 in pa zaključni del od str. 190 do 195 izpuščena (strani navajam po izdaji *Veter in cesta*, 1954). Tudi Hiengova novela *Grobница* je bila predmet redakcijskega posega in je objavljena le del, in sicer od str. 47 do 53 in od str. 61 do 67, medtem ko je izpuščeno besedilo od str. 53 do 61 (po izdaji *Usodni rob*, 1957). Res je sicer, da so v Hiengovem tekstu naznačene črtice, ki naj bi pomenile skrajšanje besedila, vendar to z besedami ni povedano, tudi v opombah ne. Vsiljuje se tedaj vprašanje, zakaj je Mišič tako postopal kot urednik? Ali je sploh imel izvirna besedila pred seboj? Hiengovo, Zupančičevo in Kozakovo besedilo je izmaličeno, izpuščeni so bistveni momenti iz novel, zaradi česar je tudi idejno tematska podoba teh del v jedru izpremenjena. Tako ravnati s pisatelji je nedopustno, toliko bolj, če se njihova dela šele prvič pojavljajo v tujem jezikovnem in literarnem svetu. Najmanj, kar bi moral Zoran Mišič storiti, bi bilo to, da bi v nekaj stavkih povzel izpuščene dele pripovedi in tako tujemu bralcu posredoval vtis, kakšno je posamezno delo v celoti. V vprašanje, ali je krajšal tudi ostale avtorje, se na tem mestu ne bi spuščali, ker je to zadeva srbske in hrvaške kritike. Pa tudi makedonske, saj ni v tej antologiji niti enega makedonskega prozaista.

Posebno poglavje pa so opombe, ki jih je za antologijo napisal Peter Džadžić. Da ne bo nesporazuma, bomo navedli kar v celoti, kako naš pisec predstavlja francoskemu bralcu na primer Prežihovega Voranca:

»V svojem delu obravnava predvsem družbena vprašanja, vprašanja revnih ljudi v svoji domovini. Mali rokodelci in revni kmetje, te dve družbeni plasti sta torišče literarni ustvarjalnosti Prežihovega Voranca. Kot človek je revščino zelo dobro poznal: dolga leta ji je gledal v obraz, dolga

leta je razbiral, kako učinkuje na človekovo dušo in značaj; kot pisatelj si je izbral to revščino za poglobitno snov, za ideal svoje ustvarjalne dejavnosti. Njegova proza nam slika pretresljive prizore. Lačni, ki si želijo koščka kruha: ta večni boj je v Vorančevem delu poglobitna dramatična prvina, in ta drama je grozovita in neusmiljena. Voranc z bistrim pogledom vidi, kako revščina človeka kazi prav v bistvu; navzlic vsej tej skaženosti pa tega človeka spoštuje zavoljo njegove življenjske sile, njegovega odpora, njegovega prvinkega čuta za pravičnost. Odpornost tega človeka sega v mitično širino: ni udarca, ki bi ga mogel podreti, ga pognati v brezup. Preprost je in malo razvit, zato pa se je življenjska sila narave ohranila nedotaknjena v njem. V zgodovinskem položaju, kakor ga ustvarja vojna, se bo zato izkazal z zagrizeno vztrajnostjo, z odpornostjo in z močjo, ki nimajo para. Del Vorančeve proze je posvečen tem témam — vojnim témam. Voranc je enako prepričljiv, ko govori o teh junakih in o njihovi odpornosti do trpljenja, ki jim ga je naložil okupator, kot tedaj, ko je govoril o revščini.«

Samo skromno vprašanje: ali ni takšna nekonkretna in na vse strani gibljiva oznaka bolj ali manj primerna za poljubno izbranega pisatelja?

Po našem avtorju je bil na primer Juš Kozak »direktor dramaturgije«, napisal je »veliko romanov«, njegov Šentpeter je nastal pod vplivom Zolajevga naturalizma itd. Tudi oznaki Zupančiča in Hienga ne pričata o piščevem temeljitem poznavanju obeh pisateljev. Takšne površne opombe seveda nikakor niso koristne. Morale pa bi biti čim bolj stvarne in hkrati tudi informativne. Z navedbo najboljših del, s kratko tematsko in stilno oznako naj bi vzbudile širši interes za literarni svet posameznih avtorjev. Saj pri tem ne velja pozabiti, da tako predstavljamo prvič pisatelja v tujem literarnem okolju, ki skoraj nič ne ve o njem, a bi bilo vendarle prav, če bi ga poznalo.

S stališča naše literature tedaj obravnavana antologija ni izpolnila svojega namena. Morda je bila porojena iz dobrih želja, a kaj ko te želje nista podpirala poznavanje naše literature in uredniška solidnost. Zadovoljstvo, da so se pojavili v francoskem jeziku nekateri jugoslovanski pisatelji, med njimi tudi štirje slovenski, kali spoznanje, da urednik in glosator nikakor nista bila kos svoji nalogi, vsaj kar zadeva slovensko literaturo.

Ni prvič, da moramo na straneh Naše sodobnosti ugovarjati Mišičevemu odnosu do slovenske literature (glej Naša sodobnost 1958, str. 957—960). Vprašati se moramo ali ne izvirajo Mišičeve napake, ko gre za slovensko literaturo, iz njegove teorije o »integraciji jugoslovanske književnosti«, o »integraciji jugoslovanske kulture« in o »končnem jugoslovanskem integralu«? Ali ni potemtakem ta antologija jugoslovanske proze v svojem bistvu le izraz Mišičevega superiornega »integrala«? Ne motimo se, če trdimo, da prav v tem integralnem grmu tičita oba skupaj, zajec in Mišič!

B. Š.